

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԼԵՈՆԱՐՏՈՅ ՏԱ ՎԻՆՁԻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

ԼԵՈՆԱՐՏՈՅ տա վինչիի ծննդեան ժամանակը, բեղմնաւորութեան դարաշրջան մ'էր, ուր հանճարները բազմախուռն՝ իրարու կը յաջորդէին. զարմանալի երեւոյթ մ'էր, որ մէկուն մեռած ժամանակ, ուրիշ մը պատրաստ էր անոր զործունէութիւնը, համարուէր և տիեզերականութիւնը մարմնացնելու իր մէջ:

Եթէ զինքը կղզիացնենք, եթէ անտեսենք այն զործունեայ յիսուն տարիները՝ որ իր ծնունդը պատրաստեցին, ինքը անբացատրելի կը մնայ: Իր այրուեստաւորի դէմքը՝ այնպիսի անհանգստացուցիչ խորհուրդ մը կը կեղծէ, որ իր նկարած Տիրամայրերուն և հրեշտակներուն դէմքին վրայ կ'արտացոլայ:

Լէոնարտոյ ծնաւ 1452ին վինչիի դղիակին մէջ, որուն աւերակները դեռ կան, Մադկաւանէ ճիշ հեռու: Դէմքը գեղեցիկ էր, հասակը հիանալիօրէն համամատական, ըմբռնողութիւնը սուր, և աշխատելու մէջ՝ տոկուն, յարատեւ: Այսպիսի ձիրքերով օժտուած, ամենուն աչքը կը կեդրոնացընէր իր վրայ, կը զարմացնէր, գգայազիրկ կ'ընէր:

Հայրը՝ ճանչնալով և գնահատելով իր փոքրիկ եակին հանճարը, գետեղել ուզեց նոյն ժամանակի մեծանուն վէրոցքիոյ նկարչին քով. և իբրեւ նմոյշ՝ այդ կանխահաս մանուկ նկարչին քանի մը հրկիրը ներկայացուց. վարպետին զարման-

քը մեծ եղաւ, տեսնելով պատանւոյն այդ զործերը... Իր թովմասական թերահաւատութիւնը փարատելու համար, հարկ եղաւ իր աչքերուն առջև զծել տալու դիմանկարներ, կենդանիներ և ծաղիկներ:

Երեք տարի վերջ՝ փոքրիկ Լէոնարտոն մեծաքայլ յառաջադիմութիւններ զործեր էր իր արուեստին մէջ: Վէրոցքիոյ Յովնանեւ Միկրոի մը զծած ժամանակ, իր օգնականը Լէոնարտոյ՝ հրեշտակ մը աւելցուց այդ նկարին վրայ, և սա այնպէս լաւ պատշաճեցաւ, որ դէմքերուն և անձերուն բաղադրութիւնը հիանալի կը թուէր. իր վարպետին խորշումած և վտիտ դէմքերուն քով՝ գետեղեր էր կորովի և կայտաւ դէմք մը. բացուած գունագեղ ծաղիկ մը՝ ժայռերուն վրայ բուսած...:

Ոչ միայն նկարչութեան մէջ հանճար մ'էր, այլ նոյն իսկ ուրիշ արուեստներու մէջ ևս քաջ էր: Չանազան զործինքը գիտէր հնչեցնել, ինչպէս նաև ջնար մը՝ զոր ինքը հնարել էր. ճարտար քիմիագէտ, կը զուարճանար շատ անգամ՝ անհոտ նիւթերու բաղադրութեամբ, արձակելով այնպիսի զարշահոտ և զգուելի հոտեր, որ տան մէջ բնակողները փախչելու կը ստիպէր: Ուրիշ անգամներ՝ մեքենականութիւնը՝ խորհրդաւորութեան հետ կը կապէր. բազմոց մը՝ ուր մէկը խաղաղ և երջանիկ՝ նստած կ'ըլլար, յանկարծակի սենեստիկն չորս կողմը կը

ԼԵՈՆԱՐՏՈՅ ՏԱ ՎԻՆՉԻ. — « Ճիւղղմամբ »

Léonard de Vinci. — « La Joconde »

սկսէր վազել՝ մեծ սարսափ պատճառելով բազմոդին։ Կը շինէր թռչուններ՝ որ իրենց իրենց կը թռչէին։ Նորքոտանին որ ներքին մեքենականութեամբ կը շարժէին, ժայռեր ծակող գործիներ կը հնարէր, կամ մեծաբեռն ծանրութիւններ

հօր Պր. Պետրիկին (Ser Piero), բերելով հետը տեսակ մը վահան, զոր շինած էր թզենիի մը կոճղով, և կը խնդրէ որ իր որդին հաճի՝ քանի մը նկարախաղեր ընել վրան. անտարբեր էր նկարին տեսակին վրայ, ինչ որ երեակայութիւնը կը ներշնչէր իրեն. հայրը կը յանձնէ զայն Լէոնարտոյին։ Ասիկայ նախ կը սկսի կրակի մէջ վահանը շտկել, ողորկել, յետոյ կը մաքրէ, ճերմակ ներկով զայն կը ծեփէ, Բայց ասոնք ըրած ժամանակ, կը մտածէր իր նկարելիքին վրայ, և վերջապէս կը վճռէ նկարել Մեղուսա՝ մը. այն ատեն կը հաւաքէ իր արուեստանոցին մէջ բորենիներ, չղջիկներ, լորտուններ, զօղօշներ, ծղրիղ, մարախ, թիթեռնիկ, կայլն. և այս զգուելի, խայտառակ, ահազղեցիկ կենդանիներով կը բաղադրէ միակ հրէշ մը, որ ժայռէ մը դուրս գալով՝ աչքերէն բոց կ'արձակէր, բերնէն և ոտնգերէն ծուխ. սա իր երազած Մեղուսան էր։

ԼԵՈՆԱՐՏՈՅ ՏԱ ՎԻՆՇԻ. — «Ս. ԱՅՈՒՆ»
Léonard de Vinci. — «St. Anne»

վեր վերցնող մեքենաներ. օր մը առաջարկեց հիմնովին վեր վերցնել Ս. Լաւրենտիոս եկեղեցին, և ուրիշ կեդրոն մը գետեղել։

Մհաւասիկ հետեւալ մանրավէպը՝ որ ծիծաղական ըլլալով հանդերձ, Լէոնարտոյի հանճարին ապացոյց մ'է, իր համարաւ շրջակաները տարածուած ըլլալով, օր մը զիւլացի մը կը ներկայանայ իր

Պետիկ Հերակլէս մը չէր. սարսափաւոր կը գոչէ, և կ'աճապարէ իսկոյն փախչիլ ահարեկ։ Լէոնարտոյ զայն կը կեցնէ.

«Շատ լաւ է հայր, կ'ըսէ. նպատակիս հասայ. ինչ որ դուն կենդանի և այլանդակ ճիւղող մը կը կարծես, քու ուզած նկարդ է. առ զիւղացիին վահանը, և տար զայն»։

1. Մեղուսա՝ դիցաբանութեան մէջ չաստուծունի մ'է, հիւսնալի գեղով, և սքանչելի մագիքով, բայց նախատեսելով զՄիներվա, սա զայրացած՝ անոր մագիքը կը փոխ

օժերու և ալցերուն կու տայ զօրութիւն մը՝ որով քար կը դարձնէ այն ամէն բան որ կը տեսնէ,

Այս ըսելով, Լէոնարտոյ վար կը նետէ մամուռը, ճիւղերը, կ'առնէ կոճղը և հօրը կ'երկնցնէ, որ շփոթած՝ կը տատամ սի առնելու, բայց երբ ստուգուի կը համուզուի որ ան՝ արուեստի հրաշալիք մ'է՝ և ոչ թէ բնութեան խաղ մը, կ'առնէ իսկոյն գլուխ—գործոցը, և կը տանի. բայց որովհետեւ գիւղացիին վահան մը պէտք էր, Պիտիկ ¹ և է հին վահան մը կը գնէ, որուն վրայ՝ նետէ խոցուած սիրտ մը նկարուած էր, և իբրեւ ամենայարգի բան մը՝ կու տայ գեղջուկին. իսկ Մեղուսան կը ծախէ հարիւր դուկատի՝ վաճառականներու, որոնք ալ Գաղէաս զուքսին կը ծախեն երեք հարիւր սկուտի:

*
**

Լէոնարտոյ նկարչութեան արուեստին մէջ՝ տէր էր իր ձեռքին. բմբռնած, տիրապետած էր բոլոր գաղտնիքներուն. չէր վարաններ արտադրելու և գործադրելու այն՝ ինչ որ կամքը կ'ուզէր. մտքին մէջ ծնող գաղափարը՝ քիչ վերջ կատարուած կը գտնուէր կտաւին վրայ...

Համբաւուոր և մեծանուն նկարիչներէն աւելի, բնութիւնը, իրականութիւնը ազդեցին իր վրայ: Իր գծած դէմքերը քաղցր են, կարմրախառն սպիտակ ազնիւ այտեր, աղաւանդեալ սեւ և վառվռուն աչքեր, քմծիւ ժաղկեան ժպիտ մը, շրթունքներու փափուկ կարմրութիւն մը. տիպարներ՝ լուրջ քարտական ցիղիկ:

Իր գլուխ—գործոցները բազմաթիւ են, մին միւսէն գերազանց. ընտրութիւնը, գեղակոթութիւնն անկարելի կը դառնայ. ¹ Դրբ գերազանց համարիս, «Վերջին ընթերցողը», «Ճիւղոնտան», և կամ միւս

հրաշալի նկարներէն որք... Ընտրութիւնը ազատ թողլու է, իւրաքանչիւրին ճաշակին համեմատ:

«Վերջին ընթերցողը»¹ հրաշակերտ մ'է, բայց նման այն յունական թանկագին հնութեանց, որ ժամանակը կամ յեղաշրջը-

ԼԵՈՆԱՐՏՈՏ ՏՍ ՎԻՆՇԻ. — «Ս. Մագդաղինացի»
Léonard de Vinci. — «Ste. Madeleine»

ջութիւնները խանգարած բլլան զանոնք: Հիմայ այս փառաւոր նկարը կէս մը աւելուած է, իր հրապուրէն կորսնցուցած է մաս մը, բայց առանց իր իսկութենէն բան մը պակսելու: Ժամանակը և մարդիկ

1. 1496—1498 տարիներուն մէջ նկարած է զայն. հիմայ կը գտնուի Միլանու՝ «Սբերահի Մարիամ Դնորհաւոր» հին վանքին մէջ:

վրան տխուր հետքեր թողուցած են. հիմայ այն տպաւորութիւնը կ'ընէ, ինչ որ կը զգանք երբ սքանչելիքի մը քաղցր յիշատակը հետզհետէ կ'անհետանայ մեզմէ...

Կոնստանդնուլէ՝ դրան մը պատճառաւ՝ կը ստիպուին կտրել զայն, և դրան կամարին յարմարցնել. որով նկարին այն մասը՝ ուր կը գտնուին Յիսուսի և առաքելներուն ոտքերը՝ յապաւուած է:

Բայց այդ նկարը դարձեալ կատարեալ է, սրտազրաւ. զգացումը, բաղադրութիւնը, կերպարանքներու արտայայտութիւնները, — անհատական՝ առաքելներու դէմքին վրայ, իսկ զազափարական՝ Գրիստոսինին, — կը խօսին և կը դիւթեն. Գրիստոս մէջտեղ կը գտնուի, իսկ առաքելները երեք երեք միացած՝ զանազան խումբեր կը ձևացնեն. թէ որ դիտէք, կ'անդրադառնաք, կը զգաք որ չոն խոր և արտաբեկ տազնայ մը կը տիրէ: Յիսուս խօսած է, տխուր՝ բայց վեհութեամբ լի, յայտներ է իրեն համար ապագայ դաւը. ամէնքն ալ իր շրթունքներէն կախուած են, կը տարակուսին թէ արդեօք լսածնին իրական է. կը զարմանան, կը զարհուրին թէ իրենցմէ մէկը Վարդապետը պիտի մատենէ: Լէոնարտոյ կցերէ է խճաքանշիւր դէմքին վրայ՝ ցուացնել ներքին տազնապը, վրդովմը: «Գրիստոս, կ'ըսէ Թէոֆիլ Կոթիէ, կամաւոր զոհին անպատու քաղցրութիւնը դրոշմուած կը կրէ իր դէմքին վրայ. արքայութեան կապոյտը կը ցուայ աչքերուն մէջ, և խաղաղութեան ու միութեամբեան խօսքերը վար կ'իյնան իր շրթներէն, ինչպէս երկնային ամանան անապատին մէջ»:

Հրաշակերտ կոչենք «Ճիողոտան»¹, որ ոչ միայն կատարեալ, այլ նոյն իսկ գերակատար է, թէ և հեղինակը միշտ անկատար կը համարէր. ասիկա բնութեան գաղտնիք մ'է, որ մեծանուն հեղինակնե-

րու զազափարէն անբաժան է: Մեղք, ժաւանակը ասոր վրան ալ ձգեք է իր հետքը. սեւութեան քող մը՝ մշուշի պէս՝ պատերէ նկարը, չունի այն պայծառութիւնը՝ ինչ որ հեղինակը դրոշմած էր վրան. ձուլածոյ մ'էր նոր թափուած:

Անոր դէմքին չորս կողմը պատերէ ամենափափուկ շղարշ մը, որ զերթէ աննշմարելի է. հեռուն, բնութիւնը կը գտնուի իր լիութեան, զեղեցկութեան գաւաթնակէտին վրայ. պայծառ երկինք մը, կանաչ դաշտեր, յորդահոս գետեր, այն պիսի սիրուն շրջանակ մը կը կազմեն՝ որ ճիողոտա բերկրած՝ կը զուարթանայ, քմծիծաղ մը կ'արձակէ: Բայց կեցիր... ուշադրութիւն, արդեօք կը ժպտի, կը հեզնէ՝ թէ կը տխրի... անուժանելի գաղտնիք մ'է. հեղինակը միայն գիտէ զայն: Ասոր մէջն է բովանդակ ճարտարութիւնը, միանգամայն ծիծաղցնել և լացնել դէմք մը. հեռաւոր տեսարաններէն կը կրէ ազդեցութիւն մը. բնութեան զեղեցկութենէն՝ կը զուարթանայ, ջուրէն՝ կ'արտասուէ...

«Սրբուհի Աննա»-ն չի գիտցուիր թէ երբ նկարեք է, որ Լուվրի թանգարանին մէջ կը գտնուի. մեր ներկայացուցածը մեծ նկարի մը մասն է, ուր կը գտնուին նաև Ս. Սարգիսի մը Յիսուս Մանուկ՝ որ ոչխարի մը հետ կը խաղայ: Կայտառ և տակաւին երիտասարդ Աննա մը կը ներկայացնէ հոս Լէոնարտոյ. մոռնալ ուզեք՝ որ նա պատաւ մ'եղած պէտք է ըլլայ, ինչպէս որ Ռաֆայէլ նկարած է (տես. իզմ. 1917 էջ 74): Կրկնապէս նշանաւոր են միւս քուրդ նկարները, ուր կը ցուցնէ ինքզինքը ճարտար նկարիչ մը:

Լէոնարտոյ տա վիճիկ կնքեց իր մահահանացուն 1519ին, բայց իր անունը հոգւոյն հետ անմահացաւ. ճանչցուեցաւ իբրեւ նկարիչ, երաժիշտ, բնագէտ, գրագէտ, վերջապէս արտաքոյ կարգի Հանճար մը...

ՊԼԻԹԵԻԻԿ

1. 1502ի մօտերը նկարած է զայս. Սա իտալիայէն վեցուելով Փաղլիա փոխարուեցաւ. և 1911ին իտալացի մը Բիւրոնիոյ, չայրենաթրութենէ վառուած՝ ուզեցով այս անդին գտնել իր հայրենիքին դարձնել, կց

զոցնայ զայն Բարիկու Լուվրի թանգարանէն, և կը բերէ իտալիա, բայց Տերութիւնը կը ստիպուի պատշաճ բութեան համար կրկին ետ դարձնել: